

POJMOVNIK

Agencija za nadzor mirovinskih fondova i osiguranja (HAGENA) – regulativna i nadzorna ustanova novog sustava.

banka skrbnik (*custodian bank*) – banka kojoj je mirovinsko društvo povjerilo imovinu mirovinskog fonda i s kojom je sklopilo ugovor o čuvanju imovine, ne smije biti povezana ni s jednim mirovinskim društvom.

član fonda – osiguranik prijavljen obveznom fondu ili osoba koja se dobrovoljno učlanila u fond na temelju sklopljenog ugovora.

dobrovoljno mirovinsko društvo – društvo koje osniva dobrovoljni mirovinski fond i njime upravlja.

dobrovoljni mirovinski fondovi – specijalizirani otvoreni investicijski fondovi koji, kao i obvezni mirovinski fondovi, imovinu mogu ulagati u određene vrste manje rizičnih programa.

državna poticajna sredstva – iznos kojim država stimulira dobrovoljnu mirovinsku štednju.

izvanproračunski deficit – deficit koji nastaje zbog izvanproračunskih prihoda i rashoda.

javno mirovinsko osiguranje (*public pension plan/scheme*) – nositelj osiguranja koji je javna ustanova, u Hrvatskoj je to Hrvatski zavod za mirovinsko osiguranje.

mirovinski fond – fond posebne vrste, tj. zasebna imovina bez pravne osobnosti. Imovina fonda u vlasništvu je članova fonda, a vlasnička prava članova fonda određuju se s obzirom na iznos sredstava na njihovu računu.

mirovinski sustav teorijski određenih (utvrđenih) doprinosa (*notional defined contribution plan, NDC*) – sustav međugeneracijske solidarnosti u kojemu se iznos mirovine određuje samo s obzirom na očekivani (i na odgovarajući način indeksiran) kapital koji prikupi svaki sudionik tijekom svoga radnog vijeka te na (pretpostavljeni) povrat od tih doprinosa.

mirovinski sustav utvrđenih doprinosa (*defined contribution pension plan*) – sustav u kojemu se iznos mirovine pojedinca temelji samo na iznosu doprinosa i povratu od prikupljenih doprinosa za mirovinsko osiguranje.

mirovinski sustav utvrđenih naknada (*defined benefit pension plan*) – sustav u kojemu se iznos mirovine poje-

* Primitveno (*Received*): 24. 9. 2001.

Prihvaćeno (*Accepted*): 18. 12. 2001.

dinca temelji na broju godina radnog iskustva i iznosu ostvarenih plaća.

mirovinsko društvo – obvezno (druzi stup) ili dobrovoljno (treći stup) mirovinsko društvo, trgovačko društvo u smislu Zakona o trgovačkim društvima osnovano u pravnom obliku dioničkog društva ili društva s ograničenom odgovornošću.

mirovni fondovi s kapitalnim pokrićem (*fully funded*) – mirovinski sustav u kojemu se naknada pojedincima plaća iz pologa formiranog tijekom njihova radnog vijeka, kao i iz prikupljenih kamata.

nepovoljan izbor (*adverse selection*) – situacija koja nastaje kada neke oblike osiguranja kupuju upravo pojedinci koji će najvjerojatnije i ostvariti koristi od tog osiguranja.

obvezno mirovinsko društvo – društvo koje osniva obvezni mirovinski fond i njime upravlja.

obvezno mirovinsko osiguranje (*mandatory pension plan/scheme*) – obveza osiguranja što je država nameće

svim osobama koje su zaposlene ili su na neki drugi način gospodarski aktivne. Osiguranici koji udovolje određenim zakonom propisanim uvjetima mogu ostvariti pravo na mirovinu ili neko drugo pravo iz sustava mirovinskog osiguranja (npr. pravo na naknadu za tjelesno oštećenje, naknadu plaće za vrijeme profesionalne rehabilitacije).

osobni račun korisnika – u mirovinskom fondu otvara se osobni račun koji je vlasništvo člana fonda i na kojemu se kapitalizira njegova mirovinska štednja.

Središnji registar osiguranika, REGOS – tehničko središte mirovinskog sustava koje obavlja funkcije prikupljanja, evidentiranja i kontrole naplate mirovinskih doprinosa.

sustav generacijske solidarnosti (*pay-as-you-go*) – sustav socijalnog osiguranja u kojemu se naknade isplaćaju postojećim umirovljenicima od tekućih doprinosa.

Podrobno objašnjenje najvažnijih pojmova

Agencija za nadzor mirovinskih fondova i osiguranja (HAGENA) – regulativna i nadzorna ustanova novog sustava koja štiti interese članova mirovinskih fondova i korisnika mirovina te ostalih mirovinskih davanja iz mirovinskog osiguranja na temelju individualne kapitalizirane štednje. Jedan od zadataka Agencije jest definiranje postupaka i izrada potrebnih regulativa koje preciznije uređuju dio financijskog tržišta na kojemu su subjekti privatna mirovinska društva i mirovinska osiguravajuća društva. Agencija je zadužena za donošenje provedbenih propisa, pa je već donijela pravilnik o dokumentaciji koja se prilaže zahtjevu za autorizaciju, pravilnik o vremenu trajanja i programu izobrazbe, odnosno o ispitima za stjecanje zvanja ovlaštenog upravitelja mirovinskih fondova, a prihvaćen je predložak prijave osiguranika u obvezni mirovinski fond. Agencija mirovinskim društvima daje i oduzima autorizacije i odobrenja za rad; provodi nadzor poslovanja mirovinskih društava, mirovinskih fondova i Središnjeg registra osiguranika; djeluje na promicanju razvoja mirovinskog osiguranja na temelju kapitalizirane štednje te daje poticaje za izmjenu zakona koji se odnose na to područje.

banka skrbnik (custodian bank) – banka kojoj je mirovinsko društvo povjerilo imovinu mirovinskog fonda i s kojom je sklopilo ugovor o čuvanju imovine, a ne smije biti povezana ni s jednim mirovinskim društvom. Radi sigurnosti i transparentnosti poslovanja, ali i nepristranog određivanja vrijednosti imovine fondova, imovina obveznoga mirovinskog fonda mora se držati na računu ovlaštene (licencirane) banke skrbnika koja ima važnu ulogu u stalnom utvrđivanju i praćenju vrijednosti imovine obveznoga mirovinskog fonda, pa time i u ocjenjivanju uspješnosti upravljanja tom imovinom. HAGENA je propisala dodatne uvjete koje mora ispunjavati banka za obavljanje skrbničkih poslova. Temeljni kapital banke mora biti 200 milijuna kuna. Banka može obavljati poslove skrbništva za više mirovinskih fondova uz uvjet da su imovina, djelatnosti i evidencija svakog fonda potpuno odvojeni. Banka skrbnik mora biti tehnički i organizacijski osposobljena za te poslove, odnosno mora imati poseban odjel i odgovarajuću ekipiranu službu koja će moći obavljati poslove skrbništva. Tehničku i organizacijsku osposobljenost banaka provjerava HAGENA, a ostalo je predmet ugovora između mirovinskog društva i banke skrbnika koji podliježe zakonu o obveznim odnosima.

član fonda – osiguranik prijavljen obveznom fondu ili osoba koja se učlanila u dobrovoljni fond na temelju sklopljenog ugovora i može izabrati mirovinski fond u kojemu će otvoriti osobni račun. Osiguranici drugog stupa morat će se u roku od tri mjeseca od početka obveznog osiguranja odlučiti za jedan od obveznih mirovinskih fondova podnošenjem prijave o članstvu Središnjem registru osiguranika. Osiguranike koji se u roku ne učlane REGOS će po službenoj dužnosti učlaniti u jedan od fondova. Promjenom članstva osobni se račun prenosi u novi fond, ali se, osim u 2000. godini, pri promjeni članstva prije isteka pet godina mora platiti naknada bivšem obveznom fondu. U prvoj godini članstva izlazna naknada iznosi 5% sredstava na osobnom računu, a postotak je svake sljedeće godine upola manji. Uvjeti i naknada za izlazak iz dobrovoljnog fonda ovise o uvjetima mirovinskog programa i ugovora o članstvu.

dobrovoljno mirovinsko društvo, DMD (*voluntary pension company*) – osniva dobrovoljni mirovinski fond i njime upravlja. Takvo društvo kao specijalizirani fond menadžer mora se utemeljiti prema odredbama Zakona o obveznim i dobrovoljnim mirovinskim fondovima, Zakona o investicijskim fondovima i Zakona o trgovačkim društvima. Osim posebnih zahtjeva glede utemeljenja (npr. zahtjeva o temeljnom kapitalu od najmanje 5 milijuna kuna i obveze povećanja za milijun kuna za svakih tisuću umirovljenika, podrijetlu kapitala, članovima uprave i nadzornog odbora), primjenjuje se i sustav dvostrukih dozvola za rad. Prije upisa u sudski registar HAGENA daje odobrenje za osnivanje mirovinskog društva, a nakon tog upisa dodjeljuje i odobrenja za rad i suglasnost na ponuđene programe mirovinskog osiguranja. Temeljni kapital mirovinskog društva iznosi najmanje 40 milijuna kuna ako ono upravlja obveznim fondom, odnosno 15 milijuna kuna ako ono upravlja dobrovoljnim fondom. Imovina društva vodi se odvojeno od imovine fonda. Radi sigurnosti mirovinske štednje, imovina mirovinskog fonda mora se držati na posebnom računu banke skrbnika.

dobrovoljni mirovinski fondovi, DMF (*voluntary pension funds*) – specijalizirani otvoreni investicijski fondovi osnovani u skladu sa Zakonom o obveznim i dobrovoljnim mirovinskim fondovima i Zakonom o investicijskim fondovima. Fond može biti otvorene naravi, i taj mora učlaniti sve punoljetne osobe koje imaju prebivalište u Republici Hrvatskoj a prihvaćaju uvjete učlanjenja, ili zatvorene naravi, kada se članstvo može ograničiti samo na zaposlenike određenog poslodavca ili na članove sindikata koji je pokrovitelj mirovinskog programa. Jednako kao i imovina obveznih mirovinskih fondova, imovina dobrovoljnih mirovinskih fondova može se ulagati u zakonom i propisima HAGENA-e određene vrste manje rizične imovine radi ostvarenja povrata na uložena sredstva uz što manji rizik.

državna poticajna sredstva (*state subsidy*) – iznos kojim država stimulira dobrovoljnu mirovinsku štednju u trećem stupu. Državne godišnje potpore iznose 25% sredstava kumuliranih od doprinosa u prethodnoj godini, ali najviše do godišnje uplaćenog doprinosa u iznosu od 5000,00 kuna (odnosno nešto više od 415 kn u mjesecu). To znači da osiguranik može u svakoj kalendarskoj godini ostvariti pravo na državnu potporu u iznosu od najviše 1250,00 kuna. Zakonom nije predviđen način promjene iznosa državne potpore s obzirom na inflaciju i kretanje plaća.

mirovinski fond – fond posebne vrste, tj. zasebna imovina bez pravne osobnosti. Imovina fonda u vlasništvu je članova fonda, a vlasnička prava članova fonda određuju se razmjerno visini sredstava na osobnom računu. Obvezni mirovinski fond u roku dvije godina od svog osnivanja mora imati najmanje 80 000 članova, a dobrovoljni (treći stup) 2 000 članova. Fond ima svog upravitelja (*managera*) s odgovarajućom licencijom koja se obnavlja svake druge godine. Mirovinskim fondom upravlja mirovinsko društvo u skladu sa Zakonom i statutom fonda kojim se uređuju temeljna načela ulaganja, računovodstveni sustav te druga pitanja.

mirovinski sustav teorijski zamišljenih doprinosa (*notional defined contribution plan* – NDC) – sustav međugeneracijske solidarnosti. Mirovine se isplaćuju kao i u uobičajenom sustavu međugeneracijske solidarnosti, ali se iznos naknade određuju samo s obzirom na očekivani (i na odgovarajući način indeksirani) kapital koji prikupi svaki sudionik tijekom svoga radnog vijeka, te na (pretpostavljeni) povrat od tih doprinosa.

mirovinski sustav utvrđenih (definiranih) doprinosa (*defined contribution pension plan*) – u sustavima definiranih doprinosa mirovinske naknade nisu unaprijed određene, za razliku od mirovinskog sustava utvrđenih naknada. Doprinosi se uplaćuju i kapitaliziraju, a iznos mirovine pojedinca temelji se samo na iznosu doprinosa i povratu ostvarenome od ulaganja od prikupljenih doprinosa. U sustavu određenih doprinosa država nameće samo obvezu uplate određenog doprinosa (u Hrvatskoj je to 5% bruto plaće ili osnove osiguranja), a mirovinska se davanja određuju u ovisnosti o iznosu na osiguranikovu osobnom računu i očekivanom trajanju isplate mirovina (očekivanom trajanju života naraštaja kojemu osiguranik pripada). S obzirom na opisani način financiranja, mirovinski sustavi određenih doprinosa (i kapitalnog pokrića) relativno su “otporni” na demografske i druge promjene u omjeru broja umirovljenika i aktivnih osiguranika (uključivši i promjene očekivanog trajanja života). Međutim, u njima visina mirovine (omjer mirovine i prosječne plaće) znatno ovisi o određenim gospodarskim kretanjima (napose o promjenama stope rasta prosječne plaće i stope povrata kapitaliziranih sredstava).

mirovinski sustav utvrđenih (definiranih) naknada (*defined benefit pension plan* – DB) – sustavi s unaprijed definiranim oblikom i razinom mirovinskih naknada. Ovisno o razini predviđenih naknada i uz projekcije demografskih i gospodarskih parametara, aktuarskim se kalkulacijama određuje visina potrebnih doprinosa. Iznos mirovine pojedinca, prema zakonom propisanoj mirovinskoj formuli, temelji se na broju godina radnog iskustva i iznosu ostvarenih plaća odnosno na prihodima osiguranika u vrijeme gospodarske (ekonomske) aktivnosti, za razliku od mirovinskog sustava utvrđenih doprinosa. U dijelu novih mirovinskih formula u Hrvatskoj (npr. pri određivanju najniže i najviše mirovine te pri određivanju prvoga dijela osnovne mirovine) odstupilo se od pravila da visina mirovine ovisi o prethodnim primanjima osiguranika (pa time i o doprinosima što ih je uplatio osiguranik ili netko drugi za njega).

mirovinsko osiguravajuće društvo, – MOD (*annuity companies*) – trgovačko društvo osnovano u pravnom obliku dioničkog društva ili društva s ograničenom odgovornošću i u skladu s posebnim, zakonom propisanim uvjetima (temeljni ka-

pital mora biti najmanje pet milijuna kuna i mora se povećati za milijun kuna za svakih tisuću umirovljenika). Njegova je djelatnost isplata mirovina na temelju individualne kapitalizirane štednje i ne smije se baviti drugim vrstama osiguranja. Prije početka rada mora od HAGENE dobiti posebno odobrenje za rad. Mirovinsko društvo dužno je uvijek održavati temeljni kapital u svoti od najmanje polovice najnižega temeljnog kapitala. U slučaju smanjenja kapitala, Agencija propisuje rok u kojemu se mora povećati kapital na propisanu razinu. Ako se tome ne udovolji, društvu se oduzima odobrenje za rad. Mirovinsko društvo ne smije osobama ili poslodavcima nuditi nikakve povlastice radi prikupljanja ili zadržavanja članova fonda niti davati informacije koje bi mogle navoditi na pogrešan zaključak. Mirovinskom je društvu zabranjeno da svoja sredstva upotrebljava za kupnju dionica, vlasničkih udjela ili ostalih prava drugog subjekta, osim ako kupuje drugo mirovinsko društvo, kao i sklapanje ugovora o zajmu ili kreditu koji je veći od određenog postotka temeljnog kapitala koji propisuje Agencija. Imovina mirovinskog društva vodi se odvojeno od imovine fonda, jer je i vlasništvo nad tom imovinom različito. Na dan umirovljenja osiguranika sredstva prikupljena na njegovu osobnom računu prenose se iz obveznoga mirovinskog fonda u mirovinsko osiguravajuće društvo. Taj se prijenos treba izvršiti najkasnije peti radni dan nakon što mirovinsko društvo dobije nalog za isplatu od Središnjeg registra osiguranika (REGOSA). Na temelju tako prenesenih sredstava osiguraniku se isplaćuje mirovina.

mirovni fondovi s kapitalnim pokrićem (*fully funded*) – mirovinski sustav u kojemu se naknada pojedincima plaća iz pologa nastalog tijekom njihova radnog vijeka, kao i iz prikupljenih kamata. Svaki osiguranik izdvaja (sam, to čini poslodavac u njegovo ime ili to čine obje strane) doprinose koji se akumuliraju i u trenutku umirovljenja rezultiraju ugovorenom mirovinskom naknadom. Ovisno o načinu na koji se definira mirovinska naknada, dva su osnovna modela takvih mirovinskih osiguranja: **sustavi definiranih naknada** i **sustavi definiranih doprinosa**.

moralni hazard (*moral hazard*) – ponašanje pojedinca određeno činjenicom da je osiguran. Ako ljudi znadu da su osigurani, možda će manje izbjegavati opasnosti jer osiguranje ublažava negativne posljedice njihova ponašanja.

nepovoljan izbor (*adverse selection*) – pojava da neke oblike osiguranja kupuju upravo pojedinci koji će najvjerojatnije i ostvariti koristi od tog osiguranja. Samo pojedinci koji znaju da su u većoj opasnosti platit će više cijene osiguranja. To povratno zahtijeva daljnje povećanje premija, pa se predložak dalje provodi. Stoga mnogi ljudi koji nisu dio neke veće skupine smatraju da su troškovi osiguranja odveć visoki te se ne odlučuju osigurati. Tržište, znači, ne uspijeva učinkovito ponuditi odgovarajuću količinu osiguranja. Taj problem rješava obvezno socijalno osiguranje prisiljavajući sve članove izrazito velike skupine, države, da se osiguraju.

obvezno mirovinsko osiguranje (*mandatory pension plan/scheme*) – svim osobama koje su zaposlene ili na neki drugi način gospodarski aktivne država nameće obvezu osiguranja. Osiguranici koji udovolje određenim zakonom propisanim uvjetima mogu ostvariti pravo na mirovinu ili neko drugo pravo iz sustava mirovinskog osiguranja (npr. pravo na naknadu za tjelesno oštećenje, naknadu plaća za vrijeme

profesionalne rehabilitacije). Taj je sustav utemeljen zbog pojave **nepovoljnog izbora**, (državnog) **paternalizma i ekonomiziranja s troškovima donošenja odluke**.

obvezni mirovinski fond (OMF) – posebna vrsta investicijskih fondova. U nju se prikuplja mirovinska štednja obvezno osiguranih osoba koje slobodno bira ju mirovinski fond kojemu povjeravaju svoju obveznu mirovinsku štednju. Imovinom mirovinskih fondova (*pension funds*) kao fond menadžeri (*fund managers*) upravljaju obvezna mirovinska društva. U skladu sa zakonom i drugim, propisima utvrđenim investicijskim ograničenjima (kojima se dopušta ulaganje samo u državne obveznice, dionice koje kotiraju na burzi i drugu sličnu manje rizičnu imovinu) tu imovinu ulažu kako bi ostvarili povrat (*return*). Radi sigurnosti i transparentnosti poslovanja, ali i radi nepristranog određivanja vrijednosti imovine fondova, imovina obveznoga mirovinskog fonda mora se držati na računu ovlaštene (licencirane) **banke skrbnika**. Država svakom osiguraniku u svakoj godini članstva jamči barem minimalni prinos od ulaganja uplaćenih doprinosa.

obvezno mirovinsko društvo – osniva ga obvezni mirovinski fond i njime upravlja.

osobni korisnikov račun (individual account) – svakom se osiguraniku u odabranom mirovinskom fondu odmah otvara osobni račun mirovinske štednje koji se vodi u obračunskim jedinicama (u njih se preračunavaju uplaćeni doprinosi i ostvareni povrat). Nakon što je doprinos uplaćen, pretvara se (prema vrijednosti obračunske jedinice na dan uplate) u obračunske jedinice, što je zapravo udjel u ukupnoj imovini mirovinskog fonda. Svakom članu pripada onoliko obračunskih jedinica koliko odgovara njegovim uplaćenim doprinosima i pripadajućim prinosima od ulaganja. Zbog svih obračunskih jedinica u posjedu svih članova čini neto imovinu mirovinskog fonda. Početnu vrijednost obračunske jedinice određuje HAGENA. Zbog dnevnog izračunavanja vrijednosti obračunske jedinice moguće je svakodnevno utvrditi i novčani iznos mirovinske štednje. Ovisno o kretanju vrijednosti ukupne imovine fonda mijenja se i vrijednost obračunske jedinice. Na dan umirovljenja iznos sredstava koje je osiguranik akumulirao na svom računu utvrđuje se množenjem broja akumuliranih obračunskih jedinica i vrijednosti obračunske jedinice. Na osobnim se računima osim sredstava doprinosa i povrata na ulaganje tih doprinosa kumuliraju i **državna poticajna sredstva**.

paternalizam – shvaćanje da pojedincima nedostaje dalekovidnosti za uplatu osiguranja dovoljne razine za njihovo dobro i stoga ih država mora prisiliti da to učine. Na primjer, uobičajeno je mišljenje da bez programa socijalne sigurnosti većina ljudi ne bi prikupila dovoljno sredstava za financiranje odgovarajuće razine potrošnje tijekom svog umirovljenja. Ljudi možda ne razumiju kako osiguranje djeluje ili nisu dovoljno dalekovidni da ga uplate. Paternalističko je stajalište da ljude treba prisiljavati na osiguranje radi njihova osobnog dobra. Čini se da postoji snažna društvena suglasnost o tome kako bi svi u starosti trebali imati barem osnovnu materijalnu sigurnost.

središnji registar osiguranika RH, REGOS – ustanova osnovana Uredbom o osnivanju Središnjeg registra osiguranika (NN 101/99), tehničko središte mirovinskog sustava koje obavlja funkcije prikupljanja, evidentiranja i kontrole naplate mi-

rovinskih doprinosa, prikuplja redovite mjesečne izvještaje o visini uplaćenih doprinosa za svakog osiguranika te vodi središnju bazu podataka o osobnim računima svih osiguranika i podacima o visini sredstava na svakom računu, o poslodavcima i mirovinskom fondu kojemu pojedini osiguranik pripada. Prikupljene doprinose Registar će prosljeđivati mirovinskim fondovima koje su osiguranici odabrali. REGOS priprema bazu podataka svih osiguranika, te propisuje oblik i strukturu formulara za mjesečno obavještavanje. Podaci o svakom osiguraniku koje ima REGOS tajni su, a propisi o korištenju bazom podataka posebno određuju tko se i uz koje uvjete može koristiti navedenim podacima.

sustav generacijske solidarnosti (*pay-as-you-go*) – sustav socijalnog osiguranja u kojemu se naknade postojećim umirovljenicima isplaćuju od tekućih doprinosa na plaće i iz plaća sadašnjih osiguranika. To znači da se mirovinski doprinosi aktivnog naraštaja ne kapitaliziraju i ne služe za podmirenje mirovinskih izdataka tog istog naraštaja, već za podmirenje mirovinskih izdataka starijih naraštaja osiguranika (sadašnjih umirovljenika).

ugovor o mirovini – ugovor koji sklapa član fonda s mirovinskim osiguravajućim društvom. U njemu ugovara oblik mirovine i druge uvjete. U obveznom osiguranju drugog stupa propisane su vrste i oblici mirovina koje se mogu ugovarati. Isplata mirovina prema ugovoru započinje ostvarivanjem mirovine u prvom stupu.